

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۱، پیاپی ۵

بررسی و تبیین عوامل اقتصادی موثر بر پدیده جمعیت شناور (مطالعه موردی جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به رشت)

روح اله نصرالهی کلرود

rnasrollahi16@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۲۹

چکیده

شناوری جمعیت، پدیده ای جدید در جابه جایی جمعیت است که با گسترش کلان شهرها ظاهر شده است. این پدیده، ماهیت متفاوتی با سایر جابه جایی های جمعیتی دارد. جمعیت شناور، جمعیتی است که به واسطه موقعیت منطقه و سفرهای درون شهری در محدوده منطقه حضور می یابند. مهاجرت های داخلی ایران تحت تأثیر اختلاف شدید بازده نهایی کار درنواحی شهری و روستایی و همچنین میان بخش های مختلف اقتصادی، کشاورزی، صنعتی و خدمات در داخل مناطق می باشد. تحقیق حاضر با معرفی جمعیت شناور شهر رشت به صورت افرادی که محل سکونت آنها شهر رشت نبوده و به منظور خاص به شهر رشت وارد می شوند، درصدد بررسی عوامل موثر بر شناورفرستی جمعیت می باشد. نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه تحقیق نشان می دهد که عوامل اقتصادی بر میزان شناور فرستی جمعیت، تأثیر گذار می باشند. این امر بدین معنی است که انگیزه های اقتصادی سبب بوجود آمدن جمعیت شناور در مکانی می گردد که در آن مکان، جمعیت شناور پاسخ نیاز های خود را می بینند و به اهداف مورد نظر خود، دسترسی پیدا می کنند.

کلمات کلیدی: جمعیت، جمعیت شناور، اقتصادی، رشت

مقدمه

شناوری جمعیت، پدیده‌ای جدید در جابه‌جایی جمعیت است که با گسترش کلان شهرها ظاهر شده است. این پدیده، ماهیت متفاوتی با سایر جابه‌جایی‌های جمعیتی دارد. به لحاظ اینکه جا به جایی درون یک نقطه جمعیتی نیست؛ با جابه‌جایی داخلی متفاوت است و به دلیل آنکه اینگونه افراد، محل سکونت خود را تغییر نمی‌دهند، با جابه‌جایی به مفهوم مهاجرت بین نقاط، متفاوت است. در واقع جمعیت مذکور اغلب به اضطرار در یک نقطه جمعیتی (معمولاً حاشیه کلان شهرها و شهرهای بزرگ) ساکن و در نقطه دیگر (معمولاً کلان شهرها و شهرهای بزرگ) به کار یا تحصیل اشتغال دارند. این گونه افراد نیز مانند سایر جابه‌جا شوندگان بر دو نقطه جمعیتی (مبدأ و مقصد) اثر می‌گذارند (ناصحی، ۱۳۸۷) اثری که بر این دو جامعه می‌گذارند به لحاظ اقتصادی مثبت ولی در برخی کلان شهرها که با معضلاتی مانند ترافیک و ضعف تأسیسات زیربنایی مواجهند؛ جابه‌جایی این افراد اثر منفی دارد. گرچه اطلاعات پراکنده‌ای در مورد جمعیت شناور در کشورهای مختلف مطرح شده است ولی کشوری که به طور مشخص به این موضوع پرداخته است، کشور چین است. بر اساس اطلاعات سرشماری سال ۲۰۰۰ در این کشور، جمعیتی حدود ۱۴۴ میلیون نفر تحت عنوان جمعیت شناور با تعریف خاص خود شناخته شده‌اند. این تعداد تقریباً ۱۱/۴ درصد کل جمعیت آن کشور را تشکیل می‌دهند. گفتنی است بنابر تعریف در سرشماری سال ۲۰۰۰ آن کشور، جمعیت شناور بخش انبوه و روبه‌رشدی از مهاجران هستند که در محلی غیر از محل ثبت خانوارشان سرشماری شده‌اند. در کشور ما اخیراً بحث جمعیت شناور عمدتاً برای شهر تهران به عنوان یکی از معضلات این شهر مطرح شده است. در مباحث اغلب غیر کارشناسی، مطرح می‌شود جمعیت شهر تهران روزها ۱۰ و شبها هفت میلیون نفر است. این پیش‌فرض و مسایل روز افزون کلان شهرها به ویژه شهر تهران موجب درج پرسشی در سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ شد که محل کار و تحصیل با محل سکونت افراد مورد سوال واقع گردد. با توجه به برداشت‌های مختلف از این پدیده (جمعیت شناور) و تعاریف متفاوت در کشورهای جهان، اشاره‌ای به تعریف جمعیت شناور در کشورمان ضروری است. در سرشماری سال ۱۳۸۵ ایران از افراد ۱۰ ساله و بیش‌تر حاضر و غایب موقت خانوار، دارای کار یا محصل، شهر یا آبادی محل کار یا تحصیل آنان به تفکیک همین شهر یا آبادی، جای دیگر بر حسب شهر یا آبادی پرسش شده است. با توجه به این پرسش، افرادی که محل کار یا تحصیل آنها در خارج از محل سکونتشان بوده است، به عنوان جمعیت شناور شناخته شده‌اند. از جمعیتی حدود ۳۲ میلیون نفر که بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ شاغل و یا محصل ۱۰ ساله و بیشتر بوده‌اند؛ حدود ۲۹ میلیون نفر در همان شهر یا آبادی محل سکونت خود به کار یا تحصیل اشتغال داشته‌اند. حدود ۴ میلیون نفر (۳/۸۷ میلیون نفر) در شهر یا آبادی دیگر و تعدادی وضعیت خود را اظهار نکرده‌اند (جدول ۱-۱). گفتنی است که با توزیع نسبی اظهار نشده‌ها، جمعیت مذکور به ۳/۹۳ میلیون نفر می‌رسد. بنا بر این حدود یک هشتم جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کشورمان شناور می‌باشند. اگر به این موضوع توجه شود که در کل کشور، جمعیت مهاجر اعم از داخل استانی و بین استانی طی دهه ۸۵-۱۳۷۵ حدود ۱۲ میلیون نفر

بوده و جمعیت شناور حدود یک سوم آن است؛ اهمیت این نوع جابه‌جایی مشخص‌تر می‌شود. حدود ۹ درصد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر شهری کشور شناور بوده‌اند؛ در حالیکه نسبت متناظر در جامعه روستایی حدود ۲۰ درصد بوده است. این وضع نشان می‌دهد که جامعه روستایی کشور به نسبت جمعیت آن به لحاظ جمعیت شناور فرستی بیش از جامعه شهری فعال بوده است. با وجود اینکه جمعیت روستایی حدود ۳۲ درصد جمعیت کشور را تشکیل داده است ولی چنانکه در جدول ۱-۲ مشاهده می‌شود؛ حدود ۵۰ درصد جمعیت شناور کشور را شامل می‌شود. این نسبت در بین افرادی که برای کار یا تحصیل به شهر دیگری مراجعه می‌کنند؛ حدود ۴۴ درصد و افرادی که به آبادی دیگری برای کار یا تحصیل می‌روند؛ حدود ۷۱ درصد است. از سوی دیگر، از آنجا که جمعیت شناور به عنوان معضلی برای کلان شهرها مطرح است؛ توجه به مقصد مهاجرت اهمیت دارد. چنانکه در جدول ۱-۳ مشاهده می‌شود؛ نزدیک به ۸۰ درصد از جمعیتی که در کل کشور، محل سکونت خود را ترک و در جای دیگری به کار یا تحصیل اشتغال داشته‌اند؛ مقصدشان شهر بوده است. این نسبت در جامعه شهری تا ۸۸ درصد و در جامعه روستایی به ۷۱ درصد رسیده است. این وضع نشان می‌دهد که جامعه شهری به لحاظ جمعیت شناور پذیری، بیش از جامعه روستایی متأثر می‌باشد. جمعیت شناور در جامعه روستایی و شهری کشور به نوعی از جریان مهاجرت در کل کشور تبعیت می‌کند. بدین معنی که رشد جمعیت شهری و روستایی کشور طی دوره ۲۰ ساله ۸۵-۱۳۶۵ پس از تعدیل (اضافه کردن) جمعیت شهرهای ایجاد شده طی دوره مذکور به جمعیت شهری در سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ و کم کردن از جامعه روستایی در آن سال‌ها، به ترتیب ۲/۸۲ و ۰/۱۱ درصد بوده است که با توجه به رشد طبیعی آن دو جامعه به وضوح، مهاجر فرستی جامعه روستایی و مهاجرپذیری جامعه شهری را نشان می‌دهد. نکته دیگری که در اطلاعات جمع آوری شده وجود دارد، این است که حدود ۲۳۱ هزار نفر از جمعیت شناور با منشأ شهری برای کار یا تحصیل به روستا می‌روند. این پدیده جدید، واقعیتی است که در بسیاری از شهرهای کشور حتی شهرهای کوچک دیده شده است. این جمعیت شناور معمولاً برای کار به روستا می‌روند. گرچه پذیرش این واقعیت با توجه به اینکه علت عمده مهاجرت روستاییان به شهرها، کمبود شغل در روستاها اعلام می‌شود؛ مشکل است ولی شواهد نشان می‌دهد که این پدیده با گسترش دسترسی‌ها و ارتباطات به وقوع پیوسته است. واقعیتی که معمولاً در خانوارهای شهری با منشأ روستایی دیده می‌شود. این گونه خانوارها معمولاً دارای اراضی کشاورزی در روستا هستند و در شهر شغل مناسب خود را نیافته‌اند و یا اینکه کشاورزی شغل دوم آنان است. بنابراین در شهر ساکنند و افراد شاغل آنها روزانه برای کار در مزارع، گاوداری یا مرغداری به روستا می‌روند. در نهایت اینکه، گرچه در مجموع سهم جمعیت شناور از ۵/۵ درصد افراد کشور فراتر نمی‌رود ولی این اطلاعات نشان می‌دهد که توسعه ناموزون شهر و روستا و همین‌طور نقاط شهری به ویژه در کلان شهرها و شهرهای اقماری آنها، موجب این جابه‌جایی شده است. این توسعه چنانچه با معضلات جانبی برای هر دو جامعه همراه نباشد، می‌تواند به توسعه هر دو جامعه

کمک کند و در غیر این صورت اثرات سوء آن بر هر دو جامعه مبدأ و مقصد متصور است [ناصحی و همکاران، ۱۳۸۷].

جدول ۱ توزیع جمعیت شناور بر حسب مقصد- آبان ۱۳۹۵

شرح	جمع	شهر دیگر		آبادی دیگر	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
کل	۳۸۷۲۷۵۰	۱۰۰	۳۰۸۲۵۲۴	۱۰۰	۷۹۰۲۲۶
شهری	۱۹۶۷۸۶۰	۵۰٫۸	۱۷۳۶۸۸۶	۵۶٫۳	۲۳۰۹۷۴
روستایی	۱۹۰۴۸۹۰	۴۹٫۲	۱۳۴۵۶۳۸	۴۳٫۷	۵۵۹۲۵۲

مأخذ: [ناصحی و همکاران، ۱۳۸۷]

جدول ۲ توزیع جمعیت شناور بر حسب مبدأ- آبان ۱۳۹۵

شرح	جمع	شهر دیگر		آبادی دیگر	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
کل	۳۸۷۲۷۵۰	۳۰۸۲۵۲۴	۷۹٫۶	۷۹۰۲۲۶	۲۰٫۴
شهری	۱۹۶۷۸۶۰	۱۷۳۶۸۸۶	۸۸٫۳	۲۳۰۹۷۴	۱۱٫۷
روستایی	۱۹۰۴۸۹۰	۱۳۴۵۶۳۸	۷۰٫۶	۵۵۹۲۵۲	۲۹٫۴

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

همانگونه که گفته شد مهاجرت های داخلی ایران تحت تاثیر اختلاف شدید بازده نهایی کار در نواحی شهری و روستایی و همچنین میان بخش های مختلف اقتصادی، کشاورزی، صنعتی و خدمات در داخل مناطق و نواحی مختلف جغرافیایی می باشد. از عمده ترین مزایای مهاجرت برای روستائیان وجود فرصت های اقتصادی برای

کسب درآمد و افزایش آن و از بارزترین معایب آن افزایش هزینه های خدمات شهری است. ضمن اینکه این پدیده باعث خالی از سکنه شدن روستاها و غیرفعال ماندن بخش کشاورزی (تولید) می گردد. متأسفانه تاکنون بررسی های علمی و اقدامات و تحقیقات کافی در زمینه شناورفرستی جمعیت صورت نگرفته است و از پتانسیل های بالقوه موجود استفاده چندانی به عمل نیامده است. این تحقیق در نظر دارد تا با بررسی عوامل مؤثر بر شناور فرستی جمعیت از قبیل عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، آموزشی به میزان تأثیرگذاری هر یک از این عوامل در شناور فرستی جمعیت پرداخته تا با شناسایی عوامل تأثیرگذار و ارائه پیشنهاد سازنده، پس از شناسایی بتوان در صورت اثرات مثبت آن را تقویت و در صورت اثرات منفی در جهت کاهش آن عمل نمود. تحقیق حاضر با معرفی جمعیت شناور شهر رشت به صورت: افرادی که محل سکونت آنها شهر رشت نبوده و به منظور خاص به شهر رشت وارد می شوند، درصدد بررسی وضعیت این جمعیت ورودی از غرب گیلان به شهر رشت و همچنین عواملی که سبب شناور فرستی جمعیت می گردند؛ می باشد. با روشن شدن این ابعاد و بهره مندی از نتایج آن، می توان انتظار داشت که در بلند مدت در جهت ایجاد تغییرات مطلوب در این پدیده اقدام نمود. هدف کلی این تحقیق عبارتند از بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر شناورفرستی جمعیت

پیشینه تحقیق

تاکنون اطلاعات پراکنده ای در مورد جمعیت شناور در کشورهای مختلف مطرح شده است ولی همان طور که قبلاً بیان شد؛ کشوری که به طور مشخص به این موضوع پرداخته است؛ کشور چین است. در کشور ما اخیراً بحث جمعیت شناور عمدتاً برای شهر تهران به عنوان یکی از معضلات این شهر مطرح شده است. بر طبق بررسی های به عمل آمده و بر اساس اسناد و شواهد موجود، تاکنون مطالعه ای در زمینه جمعیت شناور شهر رشت، صورت نگرفته است. [ناصرحی و همکاران، ۱۳۸۷] در طرح "شناوری جمعیت در ایران" که بر اساس مطالعات اسنادی نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ صورت گرفت؛ به نتایج زیر دست یافتند: حدود ۴ میلیون نفر (یک هشتم جمعیت ۱۰ساله و بیش تر کشور) از جمعیت کشورمان بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ شناور بوده اند. اگرچه حجم جمعیت شناور فرستی در جامعه شهری کشور کمی بیش از روستایی آن است؛ ولی جامعه روستایی کشور، از این پدیده (جمعیت شناور فرستی) بیش از جامعه شهری متأثر بوده است (۸/۶٪ در مقایسه با ۴/۱ درصد). حدود ۸۰ درصد جمعیتی که برای کار یا تحصیل محل سکونت خود را ترک و به جای دیگر می روند؛ مقصدشان شهر بوده است. این وضع با توجه به این که نسبت شهرنشینی در کشور نزدیک به ۷۰٪ است (راغفر؛ ۱۳۸۸) اهمیت جامعه شهری را در جذب جمعیت شناور کشور نشان می دهد. حدود سه چهارم از جمعیت شناور در سنین بین ۱۵ تا ۴۰ ساله هستند که ۱۵٪ بیش از سهم این سنین در کل جمعیت بوده است. بیش از ۲۰ درصد (۲۱/۷ درصد) جمعیت شناور کشور مربوط به استان تهران بوده است. در حالی که سهم جمعیت استان تهران از جمعیت کشور کمتر از ۲۰ درصد (۱۹ درصد) است. در مقابل، استان قم کمتر از ۰/۵ درصد جمعیت شناور را داراست. در حالی که سهم جمعیت این استان در کشور

حدود ۲ درصد است. نزدیک به سه چهارم از جمعیت شناور وارد شده به شهرهای بالای ۱۰۰ هزار نفر کشور (۸۰ شهر)، مربوط به ۳۰ شهر مرکز استان بوده است. بین شهرهای مرکز استان، تهران به لحاظ جمعیت شناورپذیری در رتبه اول و یاسوج در رتبه آخر قرار دارد. در مطالعه ای که بر اساس سرشماری سال ۲۰۰۰ در کشور چین انجام شد؛ این نتیجه بدست آمد که حدود ۱۴۴ میلیون نفر که تقریباً معادل ۱۱/۴ درصد کل جمعیت کشور چین می باشند؛ جمعیت شناور بوده اند [Yong & Dong, 2004]. مرکز آمار ایران بر اساس مطالعه ای که تحت عنوان مقایسه ویژگی های جمعیتی و اجتماعی مناطق ۲۲ گانه شهر تهران بر اساس داده های سرشماری سال ۱۳۸۵ انجام داد به این نتیجه رسید که سهم جمعیت شناور در مناطق شمالی شهر تهران بیش از مناطق جنوبی شهر است. بر اساس بررسی های به عمل آمده توسط دفتر امور شهری استانداری مازندران در مهرماه سال ۸۷، مهم ترین مشکل شهرهای توریستی لحاظ نشدن جمعیت شناور آن در سرفصل های اعتباری است که به جهت وجود خلأ قانونی، محلی برای اجرای آن وجود ندارد و دولت نیز آن چه را که در قانون وجود دارد؛ اجرایی می کند. [دهنوخلجی (دهنوی)، ۱۳۸۸]. در مقاله "ویژگی های مهاجرت طی سالهای ۷۵ تا ۸۵ در استان گلستان و نقش آن در گسترش حاشیه نشینی و مشکلات امنیتی ((مطالعه موردی شهر گرگان))" بررسی ها و نتایج ذیل را ارائه کرده است: از تعداد کل ۷۶۱۰۸۰ نفر افراد ۱۰ ساله و بیش تر ساکن در استان گلستان، تعداد ۶۳۱۲۷۴ (۸۲/۹۴ درصد) نفر در محل سکونت خود مشغول به کار یا تحصیل بوده اند و تعداد ۸۹۵۲۷ نفر (۱۱/۷۶ درصد) در شهر دیگر غیر از محل سکونت خود و ۳۲۵۱۴ نفر (۴/۲۷ درصد) در آبادی دیگر غیر از محل سکونت خود مشغول به کار بوده اند. میزان جابجایی افراد ۱۰ ساله و بیش تر ساکن در نقاط شهری به شهر دیگر غیر از محل سکونت خود به دلیل شغل یا تحصیل تعداد ۳۳۵۲۵ نفر (۸/۶۵ درصد) و به آبادی دیگری غیر از محل سکونت خود به دلیل شغل یا تحصیل تعداد ۸۶۹۳ نفر (۲/۲۴ درصد) بوده است. از کل ۳۷۳۴۸۸ نفر ۱۰ ساله و بیش تر ساکن در نقاط روستایی، تعداد ۵۶۰۰۲ نفر (۱۴/۹۹ درصد) به شهر دیگر غیر از محل سکونت خود و تعداد ۲۳۸۲۱ نفر (۶/۳۸ درصد) به آبادی دیگری غیر از محل سکونت خود منتقل می شوند. از ۱۲۲۰۴۱ نفر جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر استان گلستان که برای کار یا تحصیل محل اقامت خود را ترک کرده اند؛ تعداد ۳۳۵۲۵ نفر (۲۷/۴۷ درصد) از شهر به شهر، تعداد ۸۶۹۳ نفر (۷/۱۲ درصد) از شهر به روستا، تعداد ۵۶۰۰۲ نفر (۴۵/۸۹ درصد) از روستا به شهر و تعداد ۲۳۸۲۱ نفر (۱۹/۵۲ درصد) از روستا به روستا جابجا می شوند. از کل ۱۲۲۰۴۱ نفر ۱۰ ساله و بیش تر که برای کار یا تحصیل محل اقامت خود را ترک کرده اند؛ تعداد ۸۹۵۲۷ نفر (۷۳/۳۶ درصد) به شهرها و تعداد ۳۲۵۱۴ نفر (۲۶/۶۴ درصد) به روستاها رفته اند. مطابق پژوهش توصیفی - تحلیلی [ضرابی و رخشانی نسب، ۱۳۸۹] با نام مقاله "روند مهاجر پذیری و مهاجر فرستی شهرهای ایران در دو دهه اخیر" که با استفاده از داده های سرشماری نفوس و مسکن سالهای ۸۵-۱۳۶۵ صورت گرفته است؛ در دو دهه مورد مطالعه، مهاجر فرستی شهرهای ایران کاهش یافته و نسبت شهرهای مهاجرپذیر افزایش قابل توجهی پیدا کرده است. بر اساس مطالعه [زاغفر و قاسمی اردهائی، ۱۳۸۸] تحت عنوان "علل مهاجرت و ویژگیهای جمعیتی - اقتصادی مهاجران بین شهرستانی: بررسی تطبیقی مهاجران شهر به روستا و روستا به شهر ایران طی

دهه ۸۵ - ۱۳۷۵ " که با استفاده از داده های ۲۰٪ نمونه گیری سرشماری سال ۱۳۸۵ و با آزمون های دو متغیره (مجذور کا) و چند متغیره (رگرسیون لجستیک دو وجهی) صورت پذیرفت؛ این نتیجه حاصل شد که در ترکیب سنی - جنسی، علل مهاجرت و ویژگی های جمعیتی - اقتصادی، تفاوت معنی داری بین مهاجران بین شهرستانی روستا - شهر و شهر - روستا وجود دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از حیث هدف کاربردی است. همچنین این پژوهش از حیث ماهیت و روش، تحلیلی می باشد جامعه آماری این تحقیق جمعیت شناور شهر رشت می باشد و به صورت موردی، جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به شهر رشت مورد بررسی و مطالعه قرار می گیرد تعداد نمونه در این تحقیق ۱۹۶ نفر خواهد بود.

$$= 196n = \frac{(1/96)^2 \times 0.05 \times 0.05}{(0.07)^2}$$

در این تحقیق از روش ((نمونه گیری تصادفی)) استفاده شده است و با توجه به فرضیه های تحقیق و جامعه آماری که جمعیت شناور شهر رشت (ورودی از غرب گیلان به شهر رشت) می باشند، برای جمع آوری داده ها به ایستگاه های ورودی از غرب گیلان به شهر رشت: میدان شهدای گمنام (یخسازي) - پل بوسار - میدان شهدای پل ذهاب (شهرداری) مراجعه و با توجه به تعداد نمونه که بر اساس فرمول برابر ۱۹۶ بوده، برای سهولت و راحتی کار در تحقیق حاضر تعداد افراد نمونه، ۲۰۵ نفر در نظر گرفته شده و پرسشنامه به آنان ارائه و تکمیل گردید. برای تعیین پایایی تحقیق تعداد ۳۰ نفر انتخاب و پرسشنامه تنظیم شده بوسیله این افراد تکمیل گردید. پایایی پژوهش از روش آلفای کرونباخ با استفاده از نرم افزار SPSS محاسبه گردید که بر این اساس و پس از تجزیه و تحلیل داده های بدست آمده، عدد ۰/۸۲ برای پایایی بدست آمد.

یافته ها

فراوانی نمونه بر اساس جنسیت نشان می دهد که ۱۰۷ نفر مرد (۵۲٪/۲) و ۹۸ نفر زن (۴۷٪/۸) به سوال های پرسشنامه جواب داده اند. در رابطه با تاهل، نتایج نشان می دهد که ۱۰۵ نفر (۵۱٪/۲) از پاسخگویان به پرسشنامه متأهل و ۱۰۰ نفر (۴۸٪/۸) مجرد بوده اند. فراوانی نمونه بر اساس گروه سنی) حاکی از آن است که ۲۱ نفر (۱۰٪/۲) از پاسخگویان به پرسشنامه در ردیف گروه سنی ۱۵ تا ۲۰ سال، ۲۳ نفر (۱۱٪/۲) در ردیف گروه سنی ۲۰ تا ۲۵ سال، ۵۴ نفر (۲۶٪/۳) در ردیف گروه سنی ۲۵ تا ۳۰ سال، ۲۸

نفر (۱۳٪/۷) در ردیف گروه سنی ۳۰ تا ۳۵ سال، ۳۰ نفر (۱۴٪/۶) در ردیف گروه سنی ۳۵ تا ۴۰ سال، ۱۹ نفر (۹٪/۳) در ردیف گروه سنی ۴۰ تا ۴۵ سال، ۲۰ نفر (۹٪/۸) در ردیف گروه سنی ۴۵ تا ۵۰ سال و ۱۰ نفر (۴٪/۹) در ردیف گروه سنی ۵۰ سال و بالاتر قرار گرفتند. نتایج سطح تحصیلات بیانگر این مطلب است که ۱۴ نفر (۶٪/۸) دارای سطح تحصیلات کمتر از دیپلم، ۴۸ نفر (۲۳٪/۴) دیپلم، ۵۲ نفر (۲۵٪/۴) فوق دیپلم، ۸۱ نفر (۳۹٪/۵) لیسانس و ۱۰ نفر (۴٪/۹) فوق لیسانس و بالاتر بوده اند. فراوانی نمونه بر اساس زمان سفر به شهر رشت نشان می دهد که ۴۶ نفر (۷۱٪/۲) از پاسخگویان به پرسشنامه روزانه و ۴۵ نفر (۲۲٪) هفتگی و ۴ نفر (۶٪/۸) هرماه به شهر رشت سفر می کنند. سوالات مرتبط با نقش شاخص های اقتصادی به عنوان عوامل اثر گذار در جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به رشت شامل ۳ سوال بود که برای هر سوال ۵ گزینه با ارزش های عددی خاصی مشخص گردید. میانگین نمرات هر یک از شاخص ها با مقدار متوسط = ۳ به عنوان نمره متوسط هر یک از شاخص ها با استفاده از آزمون *One-Sample t-test* مقایسه گردید. سطح معنی داری تفاوت میانگین نمرات هر یک از شاخص ها با عدد ثابت ۳ مورد مقایسه قرار گرفت و سطح معنی داری نیز $P < 0/05$ تعیین گردید. در همه سوالات با استفاده از آزمون آماری *One-Sample t-test* با اطمینان ۹۵٪ و با خطای کمتر از ۵٪ تفاوت آماری معنی داری بین میانگین نمرات این سوالات و مقدار ۳ دیده می شود (همگی $P < 0/0001$) و این تفاوت نشان دهنده نمرات بالاتری از مقدار ۳ می باشد یعنی میانگین نمرات پاسخ های داده شده به این سئوالات از ۳=متوسط بیشتر است و اکثریت افراد شرکت کننده در این طرح شاخص های اقتصادی را به عنوان عوامل اثر گذار در جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به رشت می دانستند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۳: شاخص های اقتصادی تأثیر گذار بر جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به رشت

سطح معنی داری	میانگین	میزان تأثیر										
		خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۰۰۰	۴/۴۶	۱۴۲	۶۹/۲	۱۷/۱	۳۵	۶/۸	۱۴	۴/۹	۱۰	۲	۴	کسب درآمد از طریق اشتغال در بخش دولتی - خصوصی و تعاونی
۰۰۰	۴/۱۲	۱۳۱	۶۳/۹	۱۱/۲	۲۳	۶/۸	۱۴	۹/۸	۲۰	۸/۳	۱۷	دسترسی به بازارهای متمرکز (مثل راسته زرگران و پوشاک) تهیه ارزاق عمومی از بازار و نمایشگاه های عرضه و فروش کالا
۰۰۰	۴/۷۱	۱۷۱	۸۳/۴*	۸/۳	۱۷	۵/۳	۱۱	۲	۴	۱	۲	بهره برداری از خدمات بانکی و بیمه

با استفاده از آزمون ناپارامتری *Friedman test* تفاوت و تأثیر هر یک سوالات در حیطه شاخص های اقتصادی به عنوان عوامل اثر گذار بر جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به رشت مورد بررسی قرار گرفت و مشخص گردید که تفاوت آماری معنی داری در میانگین نمرات بدست آمده از سوالات ۳ گانه در حیطه اقتصادی به عنوان عوامل اثر گذار در جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به رشت دیده می شود ($P < ۰/۰۰۰۱$) و در این میان رتبه اول و بالاترین میانگین در میان سوالات مربوط به سوال "بهره برداری از خدمات بانکی و بیمه" بود و پایین ترین رتبه و پایین ترین میانگین مربوط به سوال "دسترسی به بازارهای متمرکز" بود.

جدول ۴: رتبه بندی شاخص های اقتصادی تأثیر گذار بر جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به رشت

رتبه تأثیر گذاری	میانگین رتبه بندی	میانگین	شاخص های اقتصادی
۲	۲/۰۴	۴/۴۶	کسب درآمد از طریق اشتغال در بخش دولتی - خصوصی و تعاونی
۳	۱/۷۹	۴/۱۲	دسترسی به بازارهای متمرکز (مثل راسته زرگران و پوشاک) تهیه ارزاق عمومی از بازار و نمایشگاه های عرضه و فروش کالا
۱	*۲/۱۷	۴/۷۱	بهره برداری از خدمات بانکی و بیمه
$P < ۰/۰۰۰۱$			برآورد آماری

با استفاده از آزمون آماری *Chi Square* مشخص گردید که با اطمینان ۹۵٪ و با خطای کمتر از ۵٪ ارتباط آماری معنی داری بین شهرستان های مبدأ سفر جمعیت مورد مطالعه و میزان تأثیر شاخص های اقتصادی دیده می شود ($P=0/009$)

جدول ۵: بررسی توزیع فراوانی شهرستان های مبدأ سفر افراد مورد مطالعه و شاخص های تأثیر گذار بر جمعیت شناور ورودی از غرب گیلان به رشت

شاخص ها	اثر گذاری در جمعیت شناور شهرستان مبدأ	میزان تأثیر							
		کم		متوسط		زیاد		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اقتصادی*	فومن	۰	۰	۱۶	۲۲/۲	۵۶	۷۷/۸	۷۲	۱۰۰
	صومعه سرا	۰	۰	۰	۰	۳۲	۱۰۰	۳۲	۱۰۰
	شفت	۰	۰	۱۴	۲۳	۴۷	۷۷	۶۱	۱۰۰
	آستارا	۰	۰	۸	۳۳/۳	۱۶	۶۶/۷	۲۴	۱۰۰
	تالش	۰	۰	۱	۶/۲	۱۵	۹۳/۸	۱۶	۱۰۰
	جمع	۰	۰	۳۹	۱۹	۱۶۶	۸۱	۲۰۵	۱۰۰

جمع بندی

در فرضیه اصلی ادعا شده است که بین عوامل اقتصادی و شناورفرستی جمعیت رابطه وجود دارد که بر اساس تجزیه و تحلیل داده های بدست آمده از طریق آزمون *t-test* مشخص گردید که با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت که بین عوامل اقتصادی و شناور فرستی جمعیت ارتباط معنادار وجود دارد به طوری که اکثریت افراد شرکت کننده در طرح، شاخص های اقتصادی را به عنوان عوامل اثرگذار در شناورفرستی جمعیت می دانستند که در این میان شاخص دسترسی به خدمات بانکی و بیمه، بیشترین سهم را دارا می باشد. نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه تحقیق نشان می دهد که عوامل اقتصادی بر میزان شناور فرستی جمعیت، تأثیر گذار می باشند. این امر بدین معنی است که انگیزه های اقتصادی سبب بوجود آمدن جمعیت شناور در مکانی می گردد که در آن مکان، جمعیت شناور پاسخ نیاز های خود را می بینند و به اهداف مورد نظر خود، دسترسی پیدا می کنند. با توجه به یافته های حاصل از آزمون همبستگی می توان این گونه تفسیر کرد که افزایش شاخص های اقتصادی نظیر کسب درآمد، تأثیر بیشتری در شناور فرستی روستاییان (غرب گیلان) دارد. در واقع می توان گفت که جمعیت شناور ورودی به شهر

رشت، بیشتر این شهر را به عنوان یک منبع درآمدی برای خود در نظر دارند تا محل دسترسی و مشارکت در فعالیت های فرهنگی و هنری. با توجه به نقش عوامل اقتصادی نظیر اشتغال، دسترسی به بازارهای متمرکز و بهره گیری از خدمات بانکی و بیمه، لازم است دستگاه ها و نهادهای ارائه دهنده خدمات در خصوص عوامل مذکور، نسبت به ایجاد اشتغال مولد و تأسیس بازارهای متمرکز و همچنین ارائه خدمات بانکی و بیمه مطلوب، در اطراف روستاهای غرب گیلان اقدام نمایند. توسعه کشاورزی می تواند تا حد بسیار بالایی از مراجعه روستاییان به شهرها و از جمله مرکز استان جهت پیدا کردن شغل مناسب و در نتیجه افزایش نیروی بیکار شهری و نیز اشتغال کاذب شهری جلوگیری نماید لذا سازمان های مسئول نظیر سازمان جهاد کشاورزی باید این موضوع را به صورت ویژه دنبال نمایند.

منابع

- احمدی شاپورآبادی، م. و ا. تقدیسی. ۱۳۸۸. مهاجرت، توسعه شهرنشینی و سالخوردگی جمعیت روستایی ایران. پنجمین کنفرانس انجمن جمعیت شناسی ایران، ۴-۵ اسفند، دانشگاه علوم پزشکی تهران.
- جمعه پور، م. ۱۳۸۹. مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی: دیدگاهها و روشها. انتشارات سمت، تهران، ص ۱۴۸-۴۶.
- دهنوخلجی (دهنوی)، م. ۱۳۸۸. ویژگیهای مهاجرت طی سالهای ۷۵ تا ۸۵ در استان گلستان و نقش آن در گسترش حاشیه نشینی و مشکلات امنیتی ((مطالعه موردی شهر گرگان)). پنجمین کنفرانس انجمن جمعیت شناسی ایران، ۴-۵ اسفند، دانشگاه علوم پزشکی تهران.
- راغفر، ح. و ع. قاسمی اردهائی. ۱۳۸۸. علل مهاجرت و ویژگیهای جمعیتی - اقتصادی مهاجران بین شهرستانی: بررسی تطبیقی مهاجران شهر به روستا و روستا به شهر ایران طی دهه ۸۵-۱۳۷۵. مجله نامه انجمن جمعیت شناسی ایران. سال چهارم، زمستان، شماره ۸، ص ۶۱-۳۹.
- شفیعی کاخکی، م. ۱۳۸۸. مهاجرت، نابرابری درآمد یا ارتقای کیفیت زندگی. پنجمین کنفرانس انجمن جمعیت شناسی ایران، ۴-۵ اسفند، دانشگاه علوم پزشکی تهران.

ضرابی، ا. و ح. رخشانی نسب. ۱۳۸۹. روند مهاجر پذیری و مهاجرفرستی شهرهای ایران در دو دهه اخیر. نشریه رفاه اجتماعی. شماره ۱۰، ص ۲۷۲-۲۴۲.

محمودیان، ح. و م. مشفق. ۱۳۸۷. بررسی تغییرات ساختار مکانی مهاجرت‌های بین منطقه ای در ایران طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۵۵. مجله نامه انجمن جمعیت شناسی ایران. سال سوم. شماره ۶، ص ۸۹-۱۱۷.

مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵. سالنامه آماری ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن.

میکائیلی، ج. و ا. تاج ریزی. ۱۳۸۸. ساختار اقتصاد خانوارهای روستایی و مهاجرت های شغلی: مطالعه موردی بخش مرکزی بیرجند. پنجمین کنفرانس انجمن جمعیت شناسی ایران، ۵-۴ اسفند، دانشگاه علوم پزشکی تهران.

ناصری، م و همکاران. ۱۳۸۷. طرح شناوری جمعیت در ایران. گروه پژوهش‌های اقتصادی پژوهشکده آمار مرکز آمار ایران.

Douglass, M. 1998. A Regional network strategy for reciprocal rural-urban linkage: An Agenda for policy research with reference to Indonesia Third World Planning Review, Vol, 20, No, 1.

UNDP 2000. Rural-urban relations: an emerging policy priority, New York: institutional development group, bureau for development policy. (Interim Report, December 2000)

Dong, Z. 2004. China floating population. Censes .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی